

Uporaba jezika pred vojaškim sodiščem

Ingo Paš

V zvezi z uporabo srbohrvaškega jezika pred vojaškim sodiščem, tako na prvi kot tudi na drugi stopnji, je bilo že marsikaj objavljeno in so bila v tej zvezi tudi zavzeta dosti jasna stališča političnega vodstva v Sloveniji, prav tako pa smo bili soočeni z določenimi nasprotnimi stališči Vrhovnega vojaškega sodišča, tudi njegovega bivšega predsednika, in z nasprotnim stališčem Predsedstva SFRJ, kjer je dal ločeno mnenje tovariš Dolanc.

Nazadnje smo imeli priliko slišati in brati tudi nedvoumno stališče Predsedstva SRS.

V tej zvezi bi želel mogoče najprej stvari dodatno pojasniti in obvestiti javnost glede obravnave tega vprašanja, za katero mislim, da je eno izmed izjemno pomembnih vprašanj, saj zadeva neposredno vprašanje suverenosti slovenskega naroda in slovenske države.

Ne da bi ponavljal določbe ustave, ki so, kot predvidevam, vsem znane, lahko konstatiram, da je sodišče s takim postopkom kršilo seveda prav tako določila zvezne ustave, ki govori o enakopravnosti narodov in enakopravnosti njihovih jezikov in pisav.

V zvezi s tem sem, kot je javnosti tudi sicer že znano, dal pobudo republiški skupščini, da sprejme (tudi kot možen amandma k ustavi glede na sedanji postopek spreminjanja ustave), da je vsak akt državnega organa, ki ni sprejet v slovenskem jeziku, v republiki Sloveniji brez pravnega učinka. Pri tem seveda ta trenutek zavešno zanemarjam uporabo jezikov ustavno uveljavljenih narodnosti, to je predvsem madžarske in italijanske narodnosti.

V zvezi s to pobudo sem imel tudi razgovor na republiški skupščini s predsednikom zakonodajno-pravne komisije. Rečeno je bilo, da se bo formirala komisija, ki naj bi ta predlog oblikovala, konstatirati pa moram, da se od tega razgovora dalje ni nič dogodilo.

(Kasneje je zakonodajno-pravna komisija ta vprašanja izčrpno obravnavala in v zvezi

z njimi tudi oblikovala svoje mnenje, stališča in predloge.)

V zvezi z vprašanjem uporabe jezika nastaja namreč zelo težak pravni problem, namreč problem veljavnosti sodbe. Če je sodišče poslovalo v jeziku, ki po ustavi ni uradni jezik poslovanja državnega organa (in drugih organov in služb, ki opravljajo družbeno službo na območju SRS), potem takšen organ ni mogel uradno poslovati. Problem se zastavlja predvsem z vidika kršenja elementa suverenosti v poslovanju državnih organov, ki dajejo temu poslovanju tudi značilen privilegirani status poslovanja državnih organov. In noben državni organ, ki krši enega teh elementov suverenosti, ne more izdati veljavne odločbe. Namreč, to področje, ta problematika se v raznih diskusijah, po moji oceni delno nezavedno, delno pa celo zavedno, zamegljuje in tolmači na osnovi (za to problematiko neustreznih) določb samega postopka. Vprašanje jezika se omejuje v marsikaterih diskusijah, tudi strokovnih, na določeno procesualno vprašanje.

Izrecno poudarjam, da vprašanje uporabe jezika ni nikakršno procesualno vprašanje, in če bi hoteli biti čisti formalisti, potem bi z vidika ZKP lahko ugotovili edinole to, da gre za ne bistveno relativno kršitev določb kazenskega postopka, kar, mislim, je popoln absurd.

Zaradi tega tudi vsi nasledki, ki temeljijo na tezi kršitve procesualne določbe, ne morejo privedi do ustreznega sklepa. Isto velja seveda tudi za vprašanje ravnanja izvršilnega sodišča, torej vprašanje izvršitve take sodbe. Tudi tu izključno sklicevanje samo na vprašanje postopka ne pripelje do nobenega ustreznega rezultata oziroma zadevo zvaja na vprašanje ne bistvene relativne kršitve določb kazenskega postopka.

Namreč, v določilih prvega odstavka 364. člena ZKP, ki opredeljuje bistvene kršitve, je predvidena kot bistvena kršitev samo kršitev, če stranki in tam navedenim osebam (to je v tretji točki) ni bil zagotovljen sodni tolmač. Vprašanje jezika strank, uporabe jezika strank, je seveda popolnoma drugo vprašanje kot poslovanje državnega organa.

V tej zvezi so seveda tudi navedbe naslednje: v javnih diskusijah je pogosto omenjen tako imenovani 3. člen zakona o vojaških sodiščih. Izrecno poudarjam, da 3. člen zakona o vojaških sodiščih ni v nasprotju z ustavo, ne zvezno ne republiško. Tretji člen zakona o vojaških sodiščih določa, da teče postopek pred vojaškim sodiščem v enem izmed jezikov jugoslovanskih narodov. Ta določba se od ZKP loči edinole v tem, da je po njej očitno pred vojaškimi sodišči izključena raba jezikov narodnosti. Interpretacija 3. člena zakona o vojaških sodiščih, kot je bila storjena potem s poslovníkom vojaških sodišč prve stopnje in kot je dana v obrazložitvah sodb vojaških sodišč, je direktna samovolja.

Zakon o vojaških sodiščih nikjer ne določa, da ima sodišče pravico izbrati jezik. Take pristojnosti sodišče po zakonu nima. In take pristojnosti mu tudi noben poslovnik ne more dati.

Ugotoviti je tedaj treba, da je sodišče ravnalo tudi v nasprotju s 3. členom zakona o vojaških sodiščih; tudi ta je bil kršen. Z določilom 3. člena zakona o vojaških sodiščih niso v ničemer suspendirana - razen v omenjenem smislu, kot sem že prej povedal

- določila 5. do 8. člena ZKP, predvsem pa 7. člena. Ta so povsem v veljavi tudi za delo vojaških sodišč.

Nezakonit in protiustaven pa je poslovnik o vojaških sodiščih prve stopnje. Zaradi tega sem tudi sprožil pobudo pri Ustavnem sodišču Jugoslavije, da ugotovi neustavnost tega poslovnika. In njegovo nezakonitost.

V tej zvezi bi mogoče opozoril na to, da je ravno zaradi spornih tolmačenj zakona o vojaških sodiščih in recimo želje, urediti rabo jezika pred organi v republiki v skladu z republiško ustavo, sprožena pobuda za spremembo 3. člena zakona o vojaških sodiščih. O tem smo imeli priliko brati v dnevnem časopisju. Reči moram, da sem zelo osupel prebral besedilo te predlagane spremembe. Ugotavljam, da s predlagano spremembo pravzaprav prevzemamo obrazložitve vojaških sodišč. S to spremembo bistveno slabšamo današnji položaj, seveda z vidika varovanja slovenske suverenosti in uporabe slovenskega jezika.

Zaradi tega sem tudi napisal odprto pismo republiškemur komiteju za zakonodajo. V tej zvezi bi čisto na kratko poudaril, da je predlagana sprememba takšna, da naj bi 3. člen zakona o vojaških sodiščih določil, da se postopek pred vojaškimi sodišči prve stopnje vodi v jeziku in pisavi naroda, ki je po ustavi republike v uradni rabi v republiki, za območje katere deluje vojaško sodišče. Temu odstavku naj bi se dodal še en odstavek, ki bi ga bilo treba še precizirati. Šlo naj bi za primer, če je v postopku več strank oziroma več obdolžencev. Takrat naj bi vojaško sodišče uporabljalo jezik večine strank oziroma jezik večine obdolžencev.

S prvo predlagano določbo je poslabšana sedanja solucija 3. člena zakona o vojaških sodiščih, saj je po tem predlaganem določilo sedaj najmanj nejasno, kateri jezik mora uporabljati Vrhovno vojaško sodišče. Da je Vrhovno vojaško sodišče odklonilo rabo slovenskega jezika, je po tem predlogu spremembe sedaj utemeljeno.

Kar pa zadeva navedeni drugi odstavek, ki naj bi ga še precizirali, gre za nedopustno mešanje pojmov uradnega poslovanja organov in jezika strank oziroma udeležencev v postopku, kar sta povsem ločeni stvari. Seveda je tudi nesprejemljivo, da naj bi obdolženci odredjali sodišču jezik, v katerem mora poslovati, pri čemer nastaja pri taki formulaciji vrsta nemogočih zapletov, ki jih niti nima smisla obravnavati. Ta dodatna predlagana sprememba pa v bistvu seveda opravičuje (in to je najbolj žalostno) sedanjo prakso, da sodišče samo izbere jezik svojega poslovanja. Kajti če ni večine strank, če ni več obdolžencev, bo sodišče samo odredjalo, v katerem jeziku bo poslovalo. Povsem razumljivo je, da ta dodatek - če naj bi se uveljavil - terja takojšnjo odločitev spremembe ustave.

Mislim, da je takšen predlog nepremišljen in da so predlagatelji imeli veliko boljše možnosti. Najpreprostejša možnost bi bila, ko bi predlagali črtanje 3. člena zakona o vojaških sodiščih, saj v tem primeru teče postopek pred vojaškimi sodišči tako, kot je določeno po ZKP ali po ZPP. Ne vem, zakaj se za takšno rešitev niso odločili. Vprašanje puščam odprto.

Glede na to, da je zaradi navedene rabe srbskega jezika v tem postopku vprašljiva tudi zakonitost postopka, s tem pa tudi zakonitost sodbe, sem naslovil na republiško vrhovno sodišče pobudo, da sprejme načelno mnenje, ki ga lahko sprejme, glede

pravnega učinka neuporabe slovenskega jezika. Pred kratkim sem dobil odgovor, da vrhovno sodišče načelnega mnenja ne bo sprejelo, češ da za to ni potrebe. Osebnost tega ne bom komentiral, mislim pa, da je v tem trenutku sodišče zamudilo izjemno priliko, da sprejme tako načelno stališče, ne glede na samostojnost temeljnih in izvršilnih sodišč, na katero se sklicuje v svojem odgovoru. Vemo, da bi bilo morebitno mnenje tudi v pomoč pri razjasnitvi sedaj zelo aktualnega vprašanja, namreč o izvedbi te sodbe.

mag. Matevž Krivic

Takoj sem se oglasil k besedi, ker moram ob enajstih oziroma čez dobrih pet minut zapustiti ta sestanek, ker je sklicana prva seja skupščinske delovne komisije za proučitev okoliščin procesa. Rad bi pa odgovoril zlasti na tisti del izvajanj kolega Paša, ko je govoril o seji republiškega komiteja za zakonodajo in o predlogu za spremembo 3. člena zakona o vojaških sodiščih, zlasti če sem tukaj morda edini, ki je bil na tisti seji navzoč. Je tu morda še kdo? Ni nikogar. Škoda.

Torej, kolega Paš je zavzel stališče, da že prvi odstavek tistega predloga pomeni poslabšanje, ker se ne dotika problema jezika pred vrhovnim vojaškim sodiščem. V tej točki je to najbrž res, bi pa vendarle rad opozoril, da je vprašanje jezika pred vrhovnim vojaškim sodiščem izpadlo zaradi tega, ker smo ugotovili (to sva tudi midva s Pašem nekoč v privatni diskusiji že ugotovila), da tudi pred zveznim sodiščem (ne vojaškim) ni rešeno vprašanje resnično enakopravne uporabe jezikov jugoslovanskih narodov. To vprašanje tudi v drugih zveznih organih ni resnično zadovoljivo rešeno, zlasti praktično ne. Zato se je Komite odločil, da v to vprašanje ne začne posegati pri vojaškem vrhovnem sodišču, ker je treba principialno kompletno rešiti to vprašanje resnično enakopravne uporabe jezikov v vseh zveznih organih. Torej se je potem zato, tudi bi rekel iz taktičnih razlogov, za sedaj lotil samo vprašanja uporabe jezika pred prvostopenjskimi vojaškimi sodišči, tako kot je bilo povedano. S tem v zvezi bi pa rad opozoril še na nekaj. V začetku je Bavčar, ko je otvoril ta sestanek, opozoril na to, da naj bi bila danes vendarle strokovna razprava, in da je pomembno v tej razpravi tudi vprašanje strokovne vesti in drže. Reči moram, kot pravnik, da mi zdaj delamo isto napako, ki jo je leta in leta delala naša oblast oziroma politika in tisti del stroke, ki ji je nekritično služil. Delamo napako, da cilj posvečuje sredstva, in obupne strokovne površnosti. Ena od takih strokovnih površnosti je zame to, da nekritično sprejemamo trditve, da je v tem postopku prišlo do eklatantne, očitne kršitve slovenske ustave. Zelo se strinjam s kolegom Pašem v tistem delu, ko je argumentiral, da je bila z neuporabo slovenščine v tem primeru kršena zvezna ustava, in posledično potem tudi zvezni zakon, 3. člen o vojaških sodiščih, ne strinjam pa se in imam to za strokovno površnost, da je bila s tem, celo eklatantno, kršena republiška ustava.

Opozoril bi namreč na zelo preprosto strokovno izhodišče, da republiška ustava ne more v nobenem vprašanju, ne v vprašanju jezika ne postopka, ne v nobenem drugem vprašanju urejati ničesar, kar se tiče zveznih organov. In vojaška sodišča od prve stopnje do vrha so nesporno zvezni organi. Oziroma, sporno bi lahko bilo, na to sem tudi že večkrat opozarjal, nekateri jih razglašajo za organe JLA, za vojaške organe. De facto to v glavnem res so, de iure pa ne. Mi bi morali vztrajati pri tem, da so vojaška sodišča organi federacije in da vojaški organi torej nimajo nobenih

ingerenc nad njimi. Kolikor so jih de facto v tem in v drugih primerih imeli, je to protiustavno, je to kršitev ustavnosti, zlasti neodvisnosti sodstva. To le mimogrede, to je drugo vprašanje.

Torej, vsekakor so to zvezni organi, federalni organi, in glede federalnih organov ne more ne republiška ustava ne republiški zakon urejati ničesar, torej tudi jezika ne. Mislim, da bi bilo veliko bolj produktivno tudi za odmevnost naših stališč in za sprejemljivost v strokovni javnosti zunaj Slovenije, da bi mi natančneje argumentirali najprej pri tisti točki, ki jo je Paš že nakazal, se pravi, da je šlo za kršitev zvezne ustave, zlasti njenega principa enakopravnosti jezikov. Ta je bil kršen.

Če pogledamo stvar strokovno, pa menim, da so določbe zvezne ustave, in potem zveznih zakonov, ki bi te stvari morali podrobneje urediti, nezadostne in nepopolne. Mislim zlasti na tako imenovani teritorialni princip, ki naj bi izhajal iz slovenske ustave, iz tiste znamenite določbe 212. člena, ki pravi, da morajo vsi državni organi poslovati v Sloveniji v slovenščini. Moje strokovno stališče je, da se to seveda popolnoma jasno nanaša samo na organe republike in nižje od teh, občinske in druge, ne more pa se prenašati na federalne organe. To pa pomeni, da bi princip enakopravnosti jezikov, kako ga je treba izpeljati, tako v Beogradu, v koncentriranih zveznih organih, in kako ga je treba izpeljati v tako imenovanih dekoncentriranih zveznih organih, ki ne poslujejo v Beogradu in za vso Jugoslavijo, ampak npr. v Ljubljani, v Zagrebu, za območje ene republike, da bi bilo treba torej to vprašanje rešiti v zvezni ustavi. Mi se slepimo, če trdimo, da je to rešeno v slovenski ustavi. Ugotavljam, da to vprašanje žal ni rešeno, in da ni res, da je slovenska politika in da smo vsi državljani, kolikor smo imeli vpliva pri sprejemanju zvezne ustave, poskrbeli za to, da bi bil v njej princip enakopravnosti jezikov res zagotovljen. Trdim, da je samo deklariran, ni pa zagotovljen. Za ustavo je navsezadnje zadosti, da je deklariran, operativno zagotovljen pa bi moral biti v zakonodaji. In izhajajoč iz tega stališča, sem tudi sam podpiral, verjetno pa tudi večina drugih, predlog za spremembo 3. člena zakona o vojaških sodiščih, na seji, ki jo je omenil kolega Paš. Črtanje 3. člena bi bilo tudi po svoje smiselno, kolikor samo ponavlja ustavno določbo in je v tem smislu celo morda protiustaven, ker je naloga zakona kvečjemu določiti način izvajanja ustavne pravice, ne pa jo ponavljati in s tem nekako zmanjševati njen ustavni karakter.

Če se pa ne črta in če ugotovimo, da je potrebno precizirati, kateri princip naj velja pri delu dekoncentriranih zveznih organov, ki delujejo samo za območje ene ali več republik, potem mora biti to v zakonu - kolikor ne bi tega dvignili na ustavnopravno nivo, kar je sicer načeloma tudi možno. Ampak iz praktičnih razlogov je tukaj primernejši zakon in iz tega razloga sem tudi jaz podprl ta predlog za spremembo 3. člena - ob izrecnem pogoju, ki ni bil samo moj, ampak je bil na seji sprejet, žal pa v časopisu ni bil objavljen, da je treba v predlogu in njegovi obrazložitvi izrecno poudariti, da je to predlog za preciziranje v smislu, kot sem prej povedal, in da se s tem nikakor ne priznava, kot sem razumel kolega Paša, da se pristaja na argumentacijo vojaških sodišč v tem primeru, češ, mi smo pa doslej, kot je bil zakon tak, ravnali v redu. Češ, šele od zdaj naprej, če bo zakon spremenjen, bo v Sloveniji treba poslovati v slovenščini. Nasprotno.

Kot sem že poudaril, gre za princip enakopravnosti jezikov, ki je v zvezni ustavi že

deklariran. V tem primeru ni bila kršena črka zvezne ustave, ker je ustava pač pomanjkljiva, in črka zveznega zakona, ampak je bil kršen duh zvezne ustave in načelo enakopravnosti jezikov.

Drugi odstavek, ki v časopisu menda še ni bil objavljen, tudi ne vem, ali ga je tista redakcijska skupina že formulirala, pa izhaja seveda iz problema zagotovitve nacionalne enakopravnosti, če bi bila npr. večina ali pa celo vsi obtoženci pred vojaškim sodiščem npr. v Ljubljani neslovenci - Srbi, Hrvatje, Makedonci, karkoli. Gre za razmislek o tem, ali je teritorialni princip veljavnosti pravi in bi ga bilo treba precizirati. Določen namreč še ni. Opozoril bi, ker moram končati, samo še na ta moment pri tem vprašanju, ki vam je verjetno poznan. Utegne se zgoditi, ali se morda celo že je, da bo komanda vojaške oblasti prestavljena iz Ljubljane v Zagreb, in s tem tudi sedež vojaškega sodišča. V tem primeru bi vztrajanje, torej naše nekritično vztrajanje na t.i. teritorialnem principu, pomenilo pravzaprav bumerang, ker bi v tem primeru naredili uslugo tistim, ki hočejo slovenščino likvidirati in bi rekli: V redu, sprejememo vaš predlog, od zdaj naprej teritorialna veljava, torej zagrebško sodišče posluje v hrvaščini, v Sloveniji pa ga ni več. Tukaj je finesa v predlogu spremembe 3. člena, ki pravi, naj bi bilo treba praviloma poslovati (razen izjem, o katerih govori drugi odstavek) ne v jeziku republike, na območju katere je sedež prvostopenjskega vojaškega sodišča, ampak v jeziku republike, za območje katere to sodišče posluje. S tem bi se torej tudi princip spoštovanja slovenščine v tem primeru ohranil kombinirano s principom spoštovanja jezika večine obtožencev. Absurd sedanjega dogajanja je bil predvsem v tem, da v Sloveniji Slovencem niso sodili v slovenščini. Če bi se mi zavzemali za to, naj bi odslej sodniki recimo srbske ali hrvaške nacionalnosti v Ljubljani srbskim ali hrvaškim vojakom sodili v slovenščini, bi bil to prav tak absurd, namreč pri sedanji teritorialni organizaciji armade. Ta je seveda tudi zame sporna, ampak dokler je taka, je treba spoštovati princip jezikovne enakopravnosti tudi drugih. V kazenskem postopku mora npr. prevladati kriterij obtožencev, v njihovem jeziku je treba poslovati.

Če bi se sklicevali izključno na teritorialni princip za zvezne organe, bi prišli do naslednjega absurda: če bi slovensko ustavo, njen 212. člen, tolmačili tako, da njene besede »vsi državni organi na območju Slovenije morajo poslovati v slovenščini«, pomislimo hkrati, kaj bi analogno lahko pisalo v srbski ustavi in baje, nisem imel časa preveriti, tudi res tako piše, namreč, da vsi državni organi na območju Srbije morajo poslovati v srbohrvaškem jeziku! Vemo pa, da Beograd ni - kot npr. Washington D.C. eksteritorialen, Beograd je na območju Srbije, in to bi avtomatično pomenilo absurden sklep, da bi vsi zvezni organi, ker so pač na območju Srbije, morali poslovati samo v srbohrvaškem jeziku, ne pa na principu enakopravnosti jezikov. To je samo dodaten dokaz ali ilustracija absurdnosti in strokovne nesprejemljivosti teze, da določba republiške ustave, slovenske ali srbske, o tem, v kakšnem jeziku se v Srbiji ali pa v Sloveniji posluje, velja tudi za zvezne organe.

Ponavljam, to je zame strokovno nesprejemljivo, določbe o tem morata imeti zvezna ustava in zvezni zakon, seveda v skladu s principom enakopravnosti jezikov.

Mislim da u vezi sa upotrebom jezika u ovom ljubljanskom procesu postavljaju dva odvojena pitanja, koja bi trebalo da razlikujemo. Jedno pitanje jeste načelno pitanje upotrebe jezika pred vojnim sudovima i pred drugim saveznim organima. U tom svetlu ja u većem delu podržavam ono što je već govorio Matevž Krivic, a nešto ću kasnije još dodati.

Drugo pitanje jeste konkretno pitanje koje se odnosi na mnogobrojne povrede zakona, koje su evidentno počinjene u procesu pred vojnim sudom u Ljubljani, a u vezi sa time povreda saveznog ustava u vezi sa jezikom. Kada se radi o pitanju načelne prirode, kako treba urediti poslovanje vojnih sudova, drugih sudova federacije pa i drugih saveznih organa, smatram da je zaista potpuno ispravno poštovati originernost prava svakog naroda da uređuje pitanja jezika na svojoj teritoriji.

Medjutim, sve dotle dok imamo federaciju postavlja se ovo pitanje; koji jezik će upotrebljavati savezni organi? Taj problem postoji čak i ako ustavima naroda, u našem slučaju republike i pokrajine, na nivou federacije nije dato pravo da određuje jezička pitanja, odnosno ako u ustavu nije formalno rešeno da se to pravo prenosi na federaciju, da federacija odlučuje o tome kako će organi federacije poslovati. Ipak se i dakle postavlja praktično pitanje na kojem jeziku će se govoriti, kako će to što se dogovori, biti napisano. Tu postoji jedan niz čisto praktičnih pitanja čije rešavanje, po mom mišljenju, opšte ne treba dirati u ono izvorno, originerno pravo pojedinačnog naroda i narodnost da to pitanje rešava onako kako sam smatra da je najbolje. Medjutim kada se ovo pitanje postavlja, onda se ono postavlja sa snagom prakse jer kad se ljudi sastanu onda oni moraju rešiti to pitanje. Treba opozoriti na to da su vojni sudovi organi federacije; oni su sudovi federacije. Ako prihvatimo teritorialno shvatanje koje se predlaže, onda se postavlja i ovaj problem da organi federacije moraju da posluju isključivo na onom jeziku koji je u službenoj upotrebi na teritoriji gde su locirani.

Mišljenja sam da bi to imalo jednu vrlo negativnu posledicu i da bi ugrozilo mnoga originerna prava republika, ako bi se prihvatilo jedno tako stanovište, jer je najveći broj, mislim čak oko 90 % saveznih organa locirano u Beogradu. Ako bi mi dakle dosledno sprovedi ovo što se predlaže, to bi značilo da bi službeni jezik saveznih organa bio isključivo srpskohrvatski jezik u njegovoj istočnoj varijanti i da bi pošto se sada predlažu promene ustava Srbije u smislu da službeno pismo u Srbiji bude ćirilica, službeno pismo saveznih organa lociranih u Beogradu bilo isključujuće ćirilica. Tako je to možda opravdano za nekoga, takvo rešenje ne bi imalo onakve posledice, za kakve bi svi mi trebali da se slažemo i da ih zahtevamo.

Sada se vraćam na ono drugo pitanje, na pitanje kršenja saveznog ustava u pogledu jezika, do kojih je došlo u ovom postupku. Pravo upotrebe jezika je pravo pojedinca da govori svojim jezikom i pravo organa, koji postupa u vezi sa nekim njegovim pravom, da upotrebljava taj njegov jezik. Ako govorimo o jednakopravnosti, zapravo o jednakosti i ravnopravnosti jezika naroda Jugoslavije, onda ne znači ništa drugo nego da ja, kao pripadnik srpskog naroda, ili neko drugi kao pripadnik slovenačkog naroda, ili nekog drugog naroda u Jugoslaviji mogu da upotrebljavam svoj

jezik u postopku, ali i da se postopak vodi na mom jeziku. Zato se ne slažem sa Matevžom Krivicom, koji kaže da direktno nije prekršena nijedna odredba ustava u ovom procesu. Mišljenja sam da jeste prekršena jedna odredba ustava i to ona koja kaže da su svi gradjani jednaki bez obzira na pripadnost, na nacionalnost, na veroispoved, a i sada se zalažemo i za političko opredeljenje. Ta odredba ustava je povredjena, jer optuženima na procesu nije bila dozvoljena upotreba svog jezika - u smislu da se postopak nije vodio na njihovom jeziku. Medjutim ta odredba je prekršena i zbog toga što je rečeno da su jezici naroda ravnopravni. Kada se kaže da su jezici naroda ravnopravni, onda tu automatski znači da se postopak mora voditi na jeziku naroda optuženih.

Ja bih prema tome, pošao od prava optuženog, prava pripadnika određenog naroda i narodnosti Jugoslavije da govori na svom jeziku i da se u postopku upotrebljava taj njegov jezik.

Kada se radi o problemu kako to pitanje treba da bude rešeno, mislim da je ono već pozitivnopravno rešeno. Zato kažem da je prekršen zakon i ustav. Možda nije u dovoljnoj meri rešeno zato što nije eksplicitno rešeno. Ako se postavlja pitanje kako treba da se reši pitanje jezika pred vojnim sudovima, onda to znači da vojni sudovi treba da postupaju na jeziku optuženog.

Tu, naravno nastaje problem, ako ima više optuženih, što nije previše retka situacija. To se ostavlja otvoreno i to je jedna od onih stvari koje takodjer moraju da se rešavaju. Ali najveći broj postupaka pred vojnim sudom vodi se protiv pripadnika istih naroda ili narodnosti, koji znači govore jednim jezikom. Prema tome, praktično se u stvari retkokad postavlja pitanje, kada i kojim jezikom će se morati govoriti u postopku pred vojnim sudom u slučaju više optuženih.

Ingo Paš

Zahvaljujem se za pojasnila glede tistih stvari, o katerih se strinjava, moram pa reći, da je već takih stvari, kjer se ne strinjava.

Mislim, da ima zahteva po tem, da se vprašanje rabe jezika ureja posebej tudi v zvezni ustavi, za podstat stališče, da zvezna ustava in zvezna zakonodaja pravzaprav originarno ureja določena vprašanja. To je torej vprašanje izhodišča. Moje izhodišče je drugačno, in sicer, da imajo republike - tudi na osnovi avnojskih načel organiziranja Jugoslavije - originarne zakonodajne pristojnosti in seveda tudi originarne ustavodajne pristojnosti, če se naj tako izrazim. Tako seveda s tega vidika in glede na to, da vprašanje uradne rabe jezika ni bilo preneseno v nikakršno urejanje na nivo federacije, ostaja urejanje tega vprašanja v republiki. Predlog, da je treba to vprašanje urejati v zvezni ustavi, je v bistvu v skladu s sedanjimi tendencami krepitve vloge federacije. Osebnost nisem takega mnenja in tudi ne menim, da je ta tendenca pozitivna.

Kar zadeva druga izvajanja o potrebnosti premisleka, da bi se v postopku pred vojaškim sodiščem sodilo v jeziku večine obdolžencev itd., poudarjam, da sem že prej opozoril, da takšen predlog vodi v neslutene zaplete. Eden od teh zapletov je tudi ta, da bi lahko povsem isto argumentacijo uporabili tudi za vsa druga redna sodišča. Tudi vojaška sodišča so redna sodišča - da ne bo pomote. In med drugim bi

hotel še enkrat poudariti: zakaj potem ta komisija ne predlaga črtanja tega določila zakona o vojaških sodiščih? To bi bil kvečjemu en korak več k demokratičnosti postopka. Tedaj bi se tudi pred vojaškimi sodišči uporabljal v za to določenih primerih jezik narodnosti, v celoti bi se uporabljala določila ZKP. Da ne omenim mogoče iluzornega predloga, da se v mimem času sploh ukinejo vojaška sodišča. Ali pa vsaj omejijo na vojaške osebe. Zakaj ni takih predlogov in zakaj so taki predlogi, ki v resnici podpirajo argumentacijo vojaških sodišč v navedenih sodbah? Kajti vrhovno vojaško sodišče je, če se ne motim, na 16. strani sodbe jasno reklo (kar je sicer samo po sebi razumljivo), da se kazenski postopek ni mogel voditi v jeziku naroda, ki je materni jezik vseh obtožencev, glede na to, da materni jezik enega obdolženca (ki pač ni slovenske narodnosti) ni slovenščina. To je čista argumentacija vrhovnega vojaškega sodišča.

Mislim, da je vprašanje rabe jezika, kot enega najpomembnejših atributov narodne in državne suverenosti, vprašanje, ki ga mora urejati republika originarno. Z vso strokovno odgovornostjo poudarjam, da je ta ustavna določba republiške ustave tudi kogentnega značaja. Tako tu v resnici (če se lahko ob tej priliki sklicujem na izjavo Predsedstva SR Slovenije, ki pa bi morala imeti tudi konsekvenco, a je žal nima) pogajanja ni in ne more biti. Mislim, da je to zelo točno. In če tu odstopimo za dlako, samo za eno dlako, potem smo odstopili od naše suverenosti.

Po mojem gre za umetno dilemo. Res je sedež zveznih organov, vsaj v večini primerov, v Beogradu. Ni pa res, da bi zato morali ti zvezni organi glede na srbsko republiško ustavo voditi postopek samo v srbskem jeziku. Mislim, da je to povsem umetna dilema. O tem ni niti govora, kajti zvezni organi morajo voditi postopek v jeziku, ki je predpisan za območje, v katerem teče postopek. Postopek pa ne teče v Beogradu, postopek teče tam, kjer je bil začel. Se pravi, da morajo zvezni organi uporabljati jezik, v katerem teče postopek na prvi stopnji. To je eno.

Drugič, vsa ta razglabljanja o jeziku zveznih organov nas zelo nevarno približujejo uvedbi enotnega državnega jezika zveznih ali pa zveznih instančnih organov. To je v popolnem nasprotju z vsemi dosedanjimi ustavnimi rešitvami.

Stvari so bile že od nekdaj jasne, namreč, da morajo zvezni organi prav tako spoštovati jezik naroda, tiste republike, tistega območja, v katerem poslujejo.

Slobodan Budak

Nisam imao namjeru govoriti o jeziku, nego o nekoj drugoj temi. Ali budući da je o jeziku riječ, ja vam se najprije želim ispričati da ne govorim na vašem lijepom slovenskom jeziku, jer ne vladam njime pa mi ne zamjerite što ću govoriti na hrvatskom jeziku.

Kao praktičar polazim od stajališta koja su ova dva vojna suda, sud u Ljubljani i Vrhovni vojni sud, u odnosu na jezik izrekli. Njihova stajališta se svode od prilike na tvrdnju da je Zakon o vojnim sudovima u članu 3. jedan lex specialis u odnosu na jezik, i prema tome, da se isključivo u skladu s tom odredbom mora postupati pri izboru jezika koji će se upotrebljavati pred vojnim sudom. S druge strane, još dalje je otišla odluka drugostepenog Vrhovnog vojnog suda, koji rasčlanjuje to pravo i koji smatra da ima to pravo po članu 3. Zakona o vojnim sudovima pa kaže da je to

potpuno stvar vojnog suda, stvar njegova slobodnog odabira, kojim će se od jezika (oni zaključuju da postoje u Jugoslaviji tri jezika), vojni sudovi služiti.

Mislim i jedan i drugi vojni sud griješi, kad polazi od tog stajališta. Slažem se sa izvjestiocem u ovom predmetu da član 3. Zakona o vojnim sudovima nije u suprotnosti s višim propisima, s ustavnim propisima Jugoslavije i ustavima pojedinih republika. U tom članu se zapravo govori da se postupak pred vojnim sudovima vodi na jednom od jezika i pisama naroda Jugoslavije. Međutim, taj odabir, ne može biti proizvoljna stvar. Taj izbor mora imati nekakav smisao. To nije stvar dobre ili loše volje, raspoloženja predsjednika vijeća koji saziva raspravu. Postoji jedna posebna odredba u Zakonu o vojnim sudovima, u kojoj se kaže (to je odredba u članu 61. Zakona o vojnim sudovima), da se u krivičnom postupku pred vojnim sudovima primjenjuju odredbe ZKP, ako tim zakonom nije drukčije određeno. Tim zakonom nije ništa drukčije određeno. Prema tome, po mom mišljenju, treba i u pogledu jezika primjenjivati odredbe Zakona o krivičnom postupku, koji sasvim uredno regulira to pitanje i to u mnogim svojim članovima, a u nekima od njih vrlo eksplicitno govori da je na području pojedine republike u sudovima u upotrebi službeni jezik odnosno republike. Prema tome, mislim da se korektnom upotrebom, korektnom primjenom zakona o vojnim sudovima, ovaj prvostepeni postupak pred vojnim sudom u Ljubljani, trebalo voditi na slovenskom jeziku.

Za ilustraciju: ukoliko bi nam se činilo apsurdnim da se sutra pred jednim prvostepenim vojnim sudom u Beogradu ili u Nišu vodi postupak na slovenskom jeziku, toliko isto je apsurdno da se u Ljubljani vodi na makedonskom ili na srpskom jeziku.